

Свет ти је постао ближи од огњишта. Отуђио те је. Даљине су заго-сподариле и витлале тобом...⁶

Овде је уметност критикована јер је постала средство отуђења, а не средство уцеловљења бића. Јунак је постао „пусти грађанин”, не личност и уцеловљено биће, него монада. То је онај тренутак када се личност преображава у индивидуу која ближње види као странце према којима сада осећа анимозитет.

Она Ничеова мисао да имамо уметност да не бисмо страдали од истине претвара се овде у: имамо уметност да не бисмо нестали без помена. Све је первертирано, све је опозитно сопственој сврховитости. Па и човек сам. „Говори се, махом, да би се понекад и несвесно лагало. Или блесавило. Празнословило. Гневило. Гордило. Клеветало.” Анушић овом празнословљу супротставља литературу која уцеловљује биће. Тако од уметности која може да буде опасност, јер је празнословна, без односа према сећању које је пророчко, долазимо до уметности која је једина у стању да до истине о бићу дође.

Мрр Ненад Р. СТАНОЈЕВИЋ
Библиотека Матице српске
Нови Сад
nenad.stanojevic1508@gmail.com

ЗБОРНИК У ЧАСТ

Мноћолејина њисања сабрасмо у једно. Тематски зборник њосвећен ѡпрофесору Драгиши Бојовићу, ур. Катарина Митровић и Јована Бојовић Јоксимовић, Центар за црквене студије, Ниш 2024

Тематски зборник *Мноћолејина њисања сабрасмо у једно* комплексан је и по саставу и по садржини – посвећен је професору Драгиши Бојовићу, али је исто тако посвећен и књижевности средњег века, као и различитим аспектима њеног проучавања.

На почетку, као предговор, налази се текст Александра Наумова, једног од најзначајнијих познавалаца књижевности и културе православних Словена, члана Академије Амброзијана у Милану и Супрасаљске академије у Пољској и почасног члана Матице српске, који истиче да Драгиша Бојовић отвара нову страницу у изучавању старе српске књижевности. Изузев Димитрија Богдановића, који је знао да споји богословско знање са анализом књижевних дела, у науци није било изражено

⁶ Исто.

интересовање за животворну везу средњовековних текстова са светим оцима. Управо је у приступу књижевним делима важно ставити у центар оба жива врела: Свето писмо и Свето предање отаца и учитеља Цркве и на тим основама саздати једну нову слику старе књижевности. Тада се може рећи да је реч о сасвим другачијој историји српске књижевности, у првом реду због истраживања библијског и химнографског утицаја, проучавања поетике и рецепције византијске књижевности, као и идентификовања читавог репертоара патристичких цитата из дела Јефрема Сирина, Василија Великог, Јована Златоустог, Григорија Богослова, Јована Дамаскина, Кирила Александријског, Максима Исповедника и других црквених отаца.

У вези са оваквим књижевнотеоријским и књижевноисторијским приступом, треба истаћи да је Драгиша Бојовић „водећи стручњак у идентификацији патристичких цитата и изучавању односа између светоотачке и националне средњовековне књижевности” и да је развио научна истраживања заснована на методологији коју је утемељио Димитрије Богдановић.

Када је реч о другим аспектима наставне и научне делатности Драгише Бојовића, истакнуто је да нико раније није систематски предавао предмете: Рецепција хришћанства или библијске и светоотачке књижевности, Љубав у старој српској књижевности и култури, Свето писмо и стара српска књижевност, а посебно је важно увођење сасвим новог предмета на студијама србистике на Универзитету у Нишу: Свети Сава у српској књижевности и култури. Треба поменути и пројекат „Свети Сава у српској духовности и култури”, који је окупио велики број сарадника, као и организацију многобројних научних скупова, уређивање зборника о Светом Сави и руковођење Одељењем за светосавске студије. Посебан допринос јесте и оснивање Центра за црквене студије и Међународног центра за православне студије, као и дугогодишње уређивање међународног часописа *Црквене студије*.

Сва ова постигнућа сажео је, на крају зборника, текст Милоша Павловића о историографском доприносу Драгише Бојовића:

Прву групу сачињавају радови из области историје цркве: „Историја манастира Црна Река”, „Где се налазио манастир Промеће”, „Непознати епископ Митрофан и прилике у манастиру Грачаница у другој половини XVII века”, „Два Данила и „Бањски краљ ’Милутин’”, „Рађање српске Цркве у Топлици (хагиографска и химнографска сведочанства)”.

Другој групи припадају радови из области историје културе: „Уништавање рукописног књижевног наслеђа и манастирских библиотека на Косову и Метохији”, „Руски манастир Светог Пантелејмона у српској средњовековној књижевности”, „Миодраг Пурковић као историчар средњовековне културе”.

У трећој групи су историографске теме у књижевној поезици: „Савино измирење браће у српској житијној књижевности”, „Ниш у књижевном делу Стефана Првовенчаног”, „Косовска битка у ’Животу деспота Стефана Лазаревића’ и ’Јаничаревим успоменама’”.

У одељак „Допринос методологији историографије” сврстан је рад „Патријарх Пајсије и митрополит Василије – одбрана правоверја (ка заснивању нове методологије истраживања црквено-историјских тема)”, а као посебне целине издвојени су „Педагошко-дидактички допринос” и „Издавачки и уреднички ангажман” професора Драгише Бојовића.

Зборник, који има укупно 712 страница, после Предговора, Биографије и Библиографије професора Драгише Бојовића доноси централни тематски део под насловом „Приношења”, са укупно четрдесетак радова домаћих и страних истраживача. Текстови су написани на српском, руском, бугарском, македонском, грчком и енглеском језику. Баве се разнородним темама из области проучавања књижевности – књижевном теоријом, књижевном историјом, теологијом, филозофијом, историјом, филологијом.

Радови су различити по свом приступу, методологији, као и по жанровима и епохама којима се баве. Заједничко им је да представљају вредан и научно заснован допринос изучавању одабраних тема. Од прилога који су највише везани за књижевну историју издвајају се следећи:

Изабела Лис-Вјелгош у студији „Потенцијал малог текста (неколико речи о старом српском запису)” разматра записе као микротекстове, који се међу проучаваоцима најчешће посматрају као колофони или имају статус пратећег текста рукописних и старих штампаних књига. Међутим, њихова трајна структура, садржајни ресурс и функција омогућују да се они дефинишу не само као пратећи већ и као аутономни књижевни жанр. Ауторка наводи да самосталност и оригиналност записа отвара пут њиховог поимања као кохерентног, структурно поновљивог и мултифункционалног мини-дела са великим књижевним и културно-друштвеним потенцијалом.

Рад Данијела Дојчиновића „Слово о Кипријану (*OR. XXIV*) Григорија Богослова према препису монаха Јефрема из 1351. године” посвећен је рукопису из ризнице манастира Високи Дечани (бр. 92). Уз разматрање садржаја и околности настанка *Слова о Кипријану*, које је велики отац цркве, Григорије Богослов, саставио и изговорио 379. године, доноси се издање српскословенског текста, уз напомене.

Марија Копривица у раду „Ана – монахиња Анастасија у српским средњовековним житијима” прати лик Немањине супруге Ане у четири средњовековна житија: Свети Сава, *Житије Свeй̑ȏ Симeонa*; Стефан Првовенчанин, *Житије Свeй̑ȏ Симeонa*; Доментијан, *Житије Свeй̑ȏ Савe*; Теодосије, *Житије Свeй̑ȏ Савe*. У овим делима Ана је првенствено представљена у улози супруге и мајке са особинама доброте, смерности

и побожности. И у иконографским приказима њен лик се посматра у контексту доброг корена, истакнута је као мајка првог српског краља и првог српског архиепископа, као и целе светородне лозе. Поред осврта на њено представљање на фрескама, скренута је пажња и на податак да је Ана прва жена за коју је потврђено да је била ктитор једног манастира.

Теодора Бојовић Красић у студији „Житије Светог Петра Коришког – силазак висина” посматра овај мотив библијског порекла и његово присуство у делима српске црквене књижевности. Посебна пажња посвећена је објашњењу функције овог мотива у *Житију Светој Петру Коришкој* Теодосија Хиландарца, где Петар, током свог земаљског живота, узлази ка висинама (и као анђео на земљи живи), док паралелно висине силазе ка њему.

Још један рад посвећен је житијној књижевности – „Мојсије, Георгије и Јефрем Угрин – тројица руских светих из 11. века” Бориса Стојковског. Текст доноси податке о култу Светог Мојсија Угрин, готово непознатог руског светитеља, пореклом из Угарске, који је првобитно био у служби руског принца Бориса. Реч је о Борису који је, као и Глеб, био син кијевског кнеза Владимира, у доба чије владавине је Русија примила хришћанство. Угарско-руски светитељ и монах Мојсије Угрин је, након боравка у Пољској, десет година свог монашког живота провео у Кијевопечерској лаври. Када је реч о конкретној години, вероватно је Мојсије, са браћом Георгијем и Јефремом, дошао у Русију пре 1015. Након смрти канонизован је, а његове нетљене мошти чувају се у пештерама Кијевопечерске лавре. Као што је *Житије Мојсија Угрин* мало познато, исто се може рећи и за постојање духовних веза између Кијевске Русије и Угарске, на које овај рад указује. Мојсије је живео у време пре раскола, када је византијски утицај у Угарској био снажан, што представља тему за посебно истраживање.

Студија Јелене Јонић „Поетички и теолошки аспекти плача у Молитви Богородици Димитрија Кантакузина” посвећена је поетици плача, његовој жанровској специфичности, поджанровској структури и преплитању са другим жанровима. Издвојени су карактеристични типови плача у зависности од тога да ли је реч о духовном или световном плачу и у том контексту посебно је разматрана ова Кантакузинова *Молитва Богородици*.

Ксенија Кончаревић у раду „Косовски химнографски триптих: службе и акатисти светим новомученицима Григорију монаху, Василију пекару пећком и Босиљки из Пасјана” бави се светим косовскометохијским новомученицима који су због своје вере убијени за време османлијске власти, у XVIII и XIX веку. Ауторка је указала на повезаност службе и акатиста са житијима, на испреплетеност наративне компоненте са лирским, реторским, фолклорним и драмским елементима, као и на присуство библијских цитата и алузија. Важно је и повезивање ових служби

са идејом косовског завета оваплоћеном у подвигу ових новопросијалих Светих.

Због ширине приступа и разноликости тема, може се рећи да главна одлика зборника *Мно҃голејџна йисања сабрасмо у једно* јесте интердисциплинарност.

С тим у вези веома је важан рад Бојана Томића под насловом „Мултидисциплинарност и хуманистички дискурс: проучавање светлости”. Аутор излаже закључке петорице научника: Павла Флоренског, Виктора Бичкова, Сергеја Хоружија, Макса Цемера и Дејвида Линдберга, који су изучавали светлост у различитим дисциплинама – од природних и техничких наука до историје, филозофије, иконографије, естетике и аскетизма. Битно је напоменути да су се они примарно образовали у областима математике, физике или техничких наука, али и теологије и естетике, тако да су развили специфичан историјско-филозофски приступ, који је код руских мислилаца био директно инспирисан традицијом православља и православне аскезе. Показало се да је тема светлости заправо мултидисциплинарно поље у којем се употпуњена слика добија само уз повезивање са знањима из историје природних наука, као и уз свест о неодвојивости праћења развоја физичког концепта светлости од његових мистичких, религијских и филозофских аспеката.

Природне и друштвено-хуманистичке науке се најчешће посматрају раздвојено, мада и једне и друге изучавају феномен светлости. Брисањем ове њихове подељености оне се повезују, формирајући обједињени приступ, у оквиру којег су интегрисани аспекти различитих дисциплина: физике, филозофије, историје, естетике, физиологије, уметности, теологије и других. Целовито сагледавање свих особина светлости представља фотологију, дисциплину која до сада још није заживела.

Свакако, обиман и садржајан зборник *Мно҃голејџна йисања сабрасмо у једно. Темайски зборник йосвећен йрофесору Драјици Бојовићу* много ће користити проучаваоцима књижевности, али и стручњацима различитих профила хуманистичких наука, као и најширем кругу образоване читалачке публике.

Др Свeјлана С. ТОМИН
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
svetlana.tomin@ff.uns.ac.rs